

ОПОСЕРЕДКОВАНЕ ВНУТРІШНЄ КОМПЕНСАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РОЗВИТКУ, АБІЛІТАЦІЇ, КОРЕКЦІЇ, РЕАБІЛІТАЦІЇ В ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ СКЛАДНИКАХ ЛЮДИНИ ЯК СИСТЕМИ «БІО-СОЦІО-ДУХ»

Золотарьова Тетяна Вікторівна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту

Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ORCID ID: 0000-0001-7931-2143

У статті проаналізовано структуру внутрішнього опосередкованого компенсаційного управління прямими вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації, які відбуваються у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух». Запропоновано схеми, які відображають сутність розглянутих процесів: «розвиток – компенсація – розвиток», «абілітація – компенсація – абілітація», «корекція – компенсація – корекція» і «реабілітація – компенсація – реабілітація». Доведено, що опосередковане компенсаційне управління розвитком системи позитивних складників людини є цілеспрямованим стимулюванням розвитку в підсистемі Г розвитком у підсистемі А через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи позитивних складників людини; опосередковане компенсаційне управління абілітацією системи позитивних складників людини є цілеспрямованим стимулюванням абілітації в підсистемі Г абілітацією у підсистемі А через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи позитивних складників людини; опосередковане компенсаційне управління реабілітацією системи позитивних складників людини є цілеспрямованим стимулюванням реабілітації у відповідних підсистемах Г систем негативних і позитивних складників людини реабілітацією у відповідних підсистемах А систем негативних і позитивних складників людини через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи позитивних складників людини; опосередковане компенсаційне управління корекцією системи позитивних складників людини є цілеспрямованим стимулюванням корекції у відповідних підсистемах Г систем негативних і позитивних складників людини корекцією у відповідних підсистемах А систем негативних і позитивних складників людини через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи позитивних складників людини. Автор дійшов висновку, що опосередковане внутрішнє компенсаційне управління прямими вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації складається з двох видів безпосереднього управління відповідно до пари здійснюваних процесів і стимулює утворення «обхідних шляхів» у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух», сприяючи соціальній адаптації людей з психологічними порушеннями у складному й мінливому сучасному світі.

Ключові слова: компенсація, абілітація, розвиток, корекція, реабілітація, опосередковане внутрішнє управління, позитивні й негативні складники людини як системи «біо-соціо-дух», синергетика.

Zolotaryova Tetiana. Mediated internal compensatory management of the processes of development, habilitation, correction and rehabilitation in the positive and negative components of a person as a “bio-socio-spirit” system

The article analyzes the structure of internal mediated compensatory management of direct vertical processes of development, habilitation, correction and rehabilitation that occur in the positive and negative components of a person as a system of “bio-socio-spirit”. Schemes are proposed that reflect the essence of the examined processes “development – compensation – development”, “habilitation – compensation – habilitation”, “correction – compensation – correction” and “rehabilitation – compensation – rehabilitation”. It has been proved that mediated compensatory management of the development of the system of positive components of a person is a purposeful stimulation of development in subsystem G by development in subsystem A through compensation for the impossibility of self-organization in subsystem B of the system of positive components of a person; mediated compensatory management of the habilitation of the system of positive components of a person is a purposeful stimulation of habilitation in the subsystem G by habilitation in subsystem A through compensation for the impossibility of self-organization in subsystem B of the system of positive components of a person; mediated compensatory management of the rehabilitation of the system of positive components of a person is a purposeful stimulation of rehabilitation in the corresponding subsystems G of the systems of negative and positive components of a person by rehabilitation in the corresponding subsystems A of the systems of negative and positive components of a person through compensation for the impossibility of self-organization in subsystem B of the system of positive components of a person; mediated compensatory management of the correction of the system of negative components of a person is a purposeful stimulation of the correction in the corresponding subsystems G of the systems of negative and positive components of a person by correction in the corresponding subsystems A of the systems of negative and positive components of a person through compensation for the impossibility of self-organization in subsystem B of the system of positive components of a person. Thus, the mediated internal compensatory management of direct vertical processes of development, habilitation, correction and rehabilitation consists of two types of immediate management in accordance with a pair of implemented processes and formation of “workarounds” in the positive and negative components of a person as a system of “bio-socio-spirit”, contributing to the social adaptation of people with psychophysical disorders in the complex and changing modern world.

Key words: compensation, habilitation, development, correction, rehabilitation, mediated internal management, positive and negative components of a person as a “bio-socio-spirit” system, synergetics.

У людині, як системі «біо-соціо-дух», співіснують біологічний, психологічний і соціальний позитивні та негативні складники (далі відповідно – ПСЛ і НСЛ) [1, с. 456–459]. У людей із психофізичними порушеннями є чимало підсистем негативних складників, в яких на поточний момент і за таких умов неможливо простимулювати здійснення прямих процесів корекції чи реабілітації, тобто виключається імовірність виникнення: 1) саморуйнування певної підсистеми у системі НСЛ і набуття нею нижчої якості внаслідок від'єднання від неї наявних елементів та зникнення і звуження її ієрархічних рівнів; 2) самоорганізації певної підсистеми у системі ПСЛ і набуття нею вищої якості внаслідок приєднання до неї відповідних *нових* (у процесі корекції) чи *раніше наявних* (у процесі реабілітації) елементів та формування і розширення її ієрархічних рівнів. Проте неможливість самоорганізації у таких підсистемах ПСЛ можна компенсувати абілітацією чи розвитком споріднених їм підсистем ПСЛ [2, с. 312]. Оскільки в ході діяльності активується велика кількість підсистем, в яких протікають процеси розвитку, абілітації, корекції й реабілітації, то компенсація часто включається у систему опосередкованого управління в дисипативних функціональних структурах, які утворюються для задоволення потреб людини [3]. Так виникає опосередковане компенсаційне управління вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації, які відбуваються у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух».

Визначення процесів компенсації, розвитку, абілітації, корекції, реабілітації, безпосереднього й опосередкованого управління вертикальним процесом у підсистемі були запропоновані нами раніше [1, с. 459; 4, с. 542]. Розглянуті в попередній публікації [1, с. 466] зміни у системах НСЛ і ПСЛ, які відбуваються в ході безпосереднього внутрішнього управління прямими вертикальними процесами, є характерними також і для опосередкованого внутрішнього управління прямими вертикальними процесами, оскільки безпосереднє управління є елементом опосередкованого. Раніше ми не досліджували опосередковане внутрішнє компенсаційне управління прямими вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації, які відбуваються у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух».

Визначимо сутність і проаналізуємо структуру опосередкованого внутрішнього компенсаційного управління прямими вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації, які відбуваються у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух».

У ході підготовки статті нами були застосовані загальнонаукові методи (дедукція й індукція, аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування й конкретизація, мисленнєвий експеримент, метод мисленнєвого моделювання тощо) й евристично-синергетична методологія дослідження (елементи синергетичної теорії: теорія самоорганізації, теорія складностей, теорія катастроф, теорія біфуркацій, теорія флуктуацій тощо);

принципи синергетики: принцип складності, принцип підпорядкування, принцип кооперативності й когерентності, принцип відкритості й нерівноважності, принцип нелінійності, принцип становлення, принцип діалогічності, принцип подвійності тощо; евристичні методи: метод евристичних питань, метод синектики, метод інверсії, метод аналогії, метод багатовимірних матриць, метод організованих стратегій тощо).

Матеріалами для здійснення нашого дослідження виступили теоретичні роботи П. Анохіна (теорія функціональних систем), Л. Виготського (теорія про зони розвитку, компенсацію), В. Гриценка та ін. (відкрита концепція здоров'я Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій і систем Національної академії наук України та Міністерства освіти і науки України), А. Макаренка (принцип «завтрашньої радості»), А. Хуторського (дидактична евристика), В. Цикіна (принципи синергетики в освіті, синергетичні методи освіти), А. Шевцова (концепція системно-синергетичного підходу в корекційній освіті та реабілітології).

У позитивних та негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух» безперервно протікають процеси самоорганізації та саморуйнування у вертикальному та горизонтальному напрямках. У ході вертикальних процесів підвищується або знижується рівень розвитку систем ПСЛ і НСЛ, а в ході горизонтальних – розширюються або звужуються ієрархічні рівні названих систем [1, с. 458]. Прямими є процеси абілітації, розвитку, корекції, реабілітації, компенсації, гіперкомпенсації, які відбуваються за наявності самоорганізації у системі ПСЛ, а оберненими – за наявності самоорганізації у системі НСЛ.

Є два типи управління процесами у системах ПСЛ і НСЛ: *зовнішнє управління* внутрішнім процесом за допомогою методики та *внутрішнє управління* одним процесом за допомогою іншого: 1) *безпосереднє управління* об'єднує у собі два процеси: процес у керівній підсистемі та процес у керованій підсистемі (в такому випадку процес у підсистемі А безпосередньо впливає на процес у підсистемі Б); 2) *опосередковане управління* об'єднує у собі мінімум три процеси: процес у керівній підсистемі, процес у безпосередньо керованій підсистемі та процес в опосередковано керованій підсистемі (в такому випадку процес у підсистемі А безпосередньо впливає на процес у підсистемі Б і опосередковано впливає на процес у підсистемі В).

У цій статті ми розглянемо внутрішнє опосередковане компенсаційне управління прямими вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації, які відбуваються у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух».

Опосередковане компенсаційне управління розвитком системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання розвитку в підсистемі Г системи ПСЛ розвитком у підсистемі А системи ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ (рис. 1). Якщо процес № 1 – розвиток підсистеми А системи ПСЛ, процес № 2 – компенсація в підсистемах Б і В системи ПСЛ, процес № 3 – розвиток підсистеми Г

системи ПСЛ, то розвиток підсистеми А системи ПСЛ управляє розвитком підсистеми Г системи ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі В системи ПСЛ.

На схемах (рис. 1–3) *світло-сірими прямокутниками* позначено підсистеми ПСЛ, *темно-сірими прямокутниками* позначено підсистеми НСЛ. Підсистеми А 1 і Г 1 – це підсистеми А і Г системи ПСЛ до розвитку, абілітації, корекції й реабілітації; підсистеми А 2 і Г 2 – це підсистеми А і Г системи ПСЛ після розвитку, абілітації, корекції й реабілітації. В підсистемі Б системи ПСЛ самоорганізація неможлива через наявність відповідної їй підсистеми Б системи НСЛ; підсистема В системи ПСЛ є спорідненою підсистемі Б системи ПСЛ.

Опосередковане компенсаційне управління розвитком системи ПСЛ (система трьох процесів «розвиток – компенсація – розвиток») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього розвивального управління компенсацією* (система двох процесів «розвиток – компенсація»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація); *безпосереднього компенсаційного управління розвитком* (система двох процесів «компенсація – розвиток»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація), безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток); отже, збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток) опосередковано стимулює збільшення рівня розвитку

підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток) через збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація). Таким чином, за опосередкованого компенсаційного управління розвитком системи ПСЛ процес розвитку в підсистемі А системи ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Б і В системи ПСЛ та процес розвитку в підсистемі Г системи ПСЛ перебувають між собою у відношенні транзитивності.

Опосередковане компенсаційне управління абілітацією системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання абілітації в підсистемі Г системи ПСЛ абілітацією у підсистемі А системи ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ (рис. 2). Якщо процес № 1 – абілітація підсистеми А системи ПСЛ, процес № 2 – компенсація в підсистемах Б і В системи ПСЛ, процес № 3 – абілітація підсистеми Г системи ПСЛ, то абілітація підсистеми А системи ПСЛ управляє абілітацією підсистеми Г системи ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі В системи ПСЛ.

Опосередковане компенсаційне управління абілітацією системи ПСЛ (система трьох процесів «абілітація – компенсація – абілітація») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього абілітаційного управління компенсацією* (система двох процесів «абілітація – компенсація»), за якого *пришвидшене* збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми А системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми А системи НСЛ (абілітація) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація

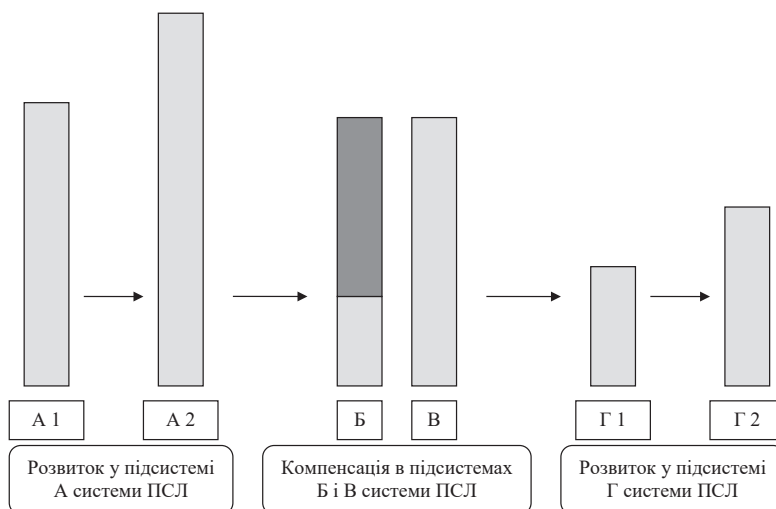

Рис. 1. Схема процесу «розвиток – компенсація – розвиток»

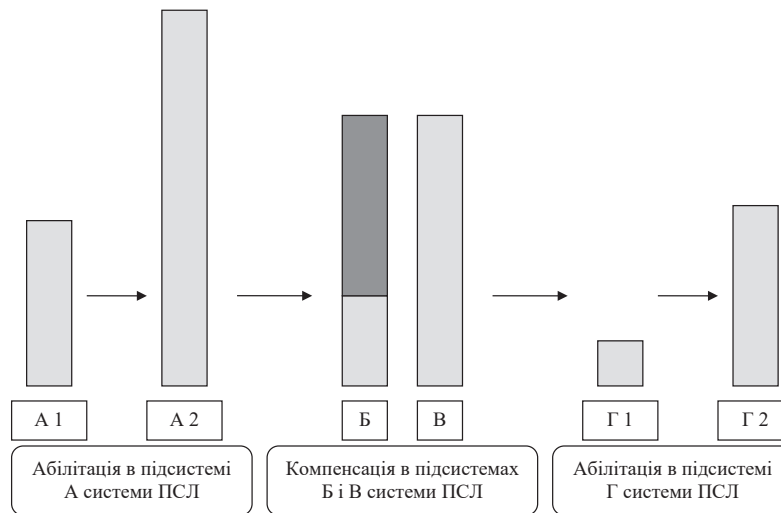

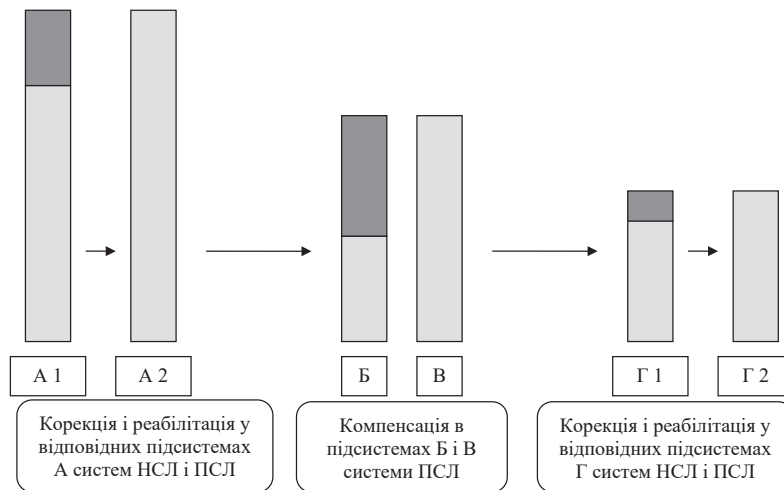
Рис. 2. Схема процесу «абілітація – компенсація – абілітація»

(компенсація); *безпосереднього компенсаційного управління абілітацією* (система двох процесів «компенсація – абілітація»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація) безпосередньо стимулює *пришвидшене* збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми Г системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи НСЛ (абілітація); отже, *пришвидшене* збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми А системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми А системи НСЛ (абілітація) опосередковано стимулює *пришвидшене* збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми Г системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи НСЛ (абілітація) через збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація). Таким чином, за опосередкованого компенсаційного управління абілітацією системи ПСЛ процес абілітації в підсистемі А системи ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Б і В системи ПСЛ та процес абілітації в підсистемі Г системи ПСЛ перебувають між собою у відношенні транзитивності.

Опосередковане компенсаційне управління корекцією системи НСЛ – це цілеспрямоване стимулювання корекції у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ корекцією у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ (рис. 3).

Якщо процес № 1 – корекція у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ, процес № 2 – компенсація в підсистемах Б і В системи ПСЛ, процес № 3 – корекція у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ, то корекція у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ управляє корекцією у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі В системи ПСЛ.

Опосередковане компенсаційне управління корекцією системи НСЛ (система трьох процесів «корекція – компенсація – корекція») складається з двох видів *безпосереднього управління*: *безпосереднього корекційного управління компенсацією* (система двох процесів «корекція – компенсація»), за якого зменшення рівня розвитку підсистеми А системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *нових* елементів (корекція) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація); *безпосереднього компенсаційного управління корекцією* (система двох процесів «компенсація – корекція»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація) безпосередньо стимулює зменшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *нових* елементів (корекція); отже, зменшення рівня розвитку підсистеми А системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *нових* елементів (корекція) опосередковано стимулює зменшення рівня розвитку підсистеми Г системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї

Рис. 3. Схема процесів «корекція – компенсація – корекція» і «реабілітація – компенсація – реабілітація»

елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *нових* елементів (корекція) через збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація). Таким чином, за опосередкованого компенсаційного управління корекцією системи НСЛ процес корекції у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Б і В системи ПСЛ, процес корекції у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ перебувають між собою у відношенні транзитивності.

Опосередковане компенсаційне управління реабілітацією системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання реабілітації у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ реабілітацією у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ (рис. 3). Якщо процес № 1 – реабілітація у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ, процес № 2 – компенсація в підсистемах Б і В системи ПСЛ, процес № 3 – реабілітація у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ, то реабілітація у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ управляє реабілітацією у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ через компенсацію неможливості самоорганізації в підсистемі Б системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі В системи ПСЛ.

Опосередковане компенсаційне управління реабілітацією системи ПСЛ (система трьох процесів «реабілітація – компенсація – реабілітація») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього реабілітаційного управління компенсацією* (система двох процесів «реабілітація – компенсація»), за якого зменшення рівня розвитку підсистеми А системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *раніше наявних* елементів (реабілітація) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку

підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація); *безпосереднього компенсаційного управління реабілітацією* (система двох процесів «компенсація – реабілітація»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація) безпосередньо стимулює зменшення рівня розвитку підсистеми Г системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *раніше наявних* елементів (реабілітація); отже, зменшення рівня розвитку підсистеми А системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми А системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *раніше наявних* елементів (реабілітація) опосередковано стимулює зменшення рівня розвитку підсистеми Г системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми Г системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї *раніше наявних* елементів (реабілітація) через збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Б системи ПСЛ, в якій на поточний момент і за таких умов неможлива самоорганізація (компенсація). Таким чином, за опосередкованого компенсаційного управління реабілітацією системи ПСЛ процес реабілітації у відповідних підсистемах А систем НСЛ і ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Б і В системи ПСЛ, процес реабілітації у відповідних підсистемах Г систем НСЛ і ПСЛ перебувають між собою у відношенні транзитивності.

Таким чином, опосередковане внутрішнє компенсаційне управління прямими вертикальними процесами розвитку, абілітації, корекції й реабілітації складається з двох видів безпосереднього управління відповідно до пари здійснюваних процесів і стимулює утворення

«обхідних шляхів» у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух», сприяючи соціальній адаптації людей з психофізичними порушеннями у складному й мінливому сучасному світі.

У подальшому необхідно розглянути інші види опосередкованого управління вертикальними процесами у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух».

Література:

1. Золотарьова Т.В. Безпосереднє внутрішнє управління прямими вертикальними процесами, які відбуваються у позитивних і негативних складниках людини як системи «біо-соціо-дух». *The 5th International scientific and practical conference "Topical issues of the development of modern science"*. Sofia, Bulgaria. 2020. P. 456–467.
2. Золотарьова Т.В. Методика стимулювання компенсації порушень. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. Вип. 8. С. 309–323.
3. Золотарьова Т.В. Характеристика дисипативних функціональних структур, які виникають у системах «особистість» і «дефект». *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2015. Вип. V. Т. 2. С. 117–132.
4. Золотарьова Т.В. Опосередковане внутрішнє розвивальне, абілітаційне, корекційне, реабілітаційне управління процесом компенсації позитивних складників людини як системи «біо-соціо-дух». *The 9th International scientific and practical conference "Perspectives of world science and education"*. Osaka, Japan. 2020. P. 541–550.

References:

1. Zolotarova, T.V. (2020). Bezposerednie vnutrishnie upravlinnia priamymy vertykalnymy protsesamy, yaki vidbuvaiutsia u pozytyvnykh i nehatyvnykh skladnykah liudyny yak systemy «bio-sotsio-duk» [Immediate internal management of direct vertical processes that occur in the positive and negative components of a person as a "bio-socio-spirit" system]. *The 5th International scientific and practical conference "Topical issues of the development of modern science"*. Sofia, Bulgaria. P. 456–467 [in Ukrainian].
2. Zolotarova, T.V. (2016). Metodyka stymuliuvannia kompensatsii porushen [Method of stimulation of compensation of personality]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedagogichni nauky)*. Issue 8. P. 309–323 [in Ukrainian].
3. Zolotarova, T.V. (2015). Kharakterystyka dysypatyvnykh funktsionalnykh struktur, yaki vynykaiut u systemakh «osobystist» i «defekt» [Characteristic of dissipative functional structures, which arise in systems "personality" and "defect"]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedagogichni nauky)*. Issue.V. Volume. 2. P. 117–132 [in Ukrainian].
4. Zolotarova, T.V. (2020). Oposeredkovane vnutrishnie rozvyvalne, abilitatsiine, korektsiine, rehabilitatsiine upravlinnia protsesom kompensatsii pozytyvnykh skladovykh liudyny yak systemy «bio-sotsio-duk» [Mediated internal developmental, habilitational, correctional, rehabilitational management of the process of compensation of positive components of a person as a "bio-socio-spirit" system]. *The 9th International scientific and practical conference "Perspectives of world science and education"*. Osaka, Japan. P. 541–550 [in Ukrainian].